

րանի եկեղեցին այն այրը ուր Յիսուս իր աշակերտաց աղօթք սորվեցուց. յետոյ կ'երթան Բրի եկեղեցին ուրիշ Յիսուս համբարձաւ յերկինս. երգերէ և ընթերցուածքներէ յետոյ կը մեկնին ի Ս. Յարութիւն, «Առաւառոն»ի ժամուն»: «... Սարկաւազին ազգարարութեան համաձայն, ամէն ոք ժամը վեցին կ'երթայ Զիթենեաց լեռը, բայց առաջին անգամ կը մտնեն Բրի եկեղեցին, հոն եպիսկոպոսը, քահանայք և ժողովուրդք կը նստին, տեղւոյն և օրուան յարմար երգեր և աղօթքներ կ'ըլլան, կը կարգացուի Համբարձման Աւետարանը: Յետոյ կ'օրհնեն երախաները և հաւատացեալները, և երգելով կ'իջնեն, ժամը իննին, Աշակերտարանի եկեղեցիին այրը, աղօթելէ յետոյ կը մեկնին, ժամը տասնին: «40-50 եպիսկոպոսներ ներկայ կ'ըլլային Ս. Խաչի նաւակատիքին յերուսաղէմ. բազմաթիւ վանականք և ուխտաւորք կը հաւաքուէին Գ. օրը, Աշակերտարանի եկեղեցին» (Տե՛ս «The Pilgrimage of Etheria»): Etheriaի տեղեկութիւններն աւելի պարզ են և յստակ, և անտարակուսելիօրէն կը հաստատեն Հայ ճաշոցին տեղեկութիւնները: Խաչի նաւակատիքի մասին ծանօթութիւն չի տօր Հայ ճաշոցը:

Յայտնի է թէ՛ Հայ ճաշոցին պաշտամունքի ժողովոց մասին տուած նկարագրութիւններն օտարէն թարգմանուած են. բայց ինչ որ ալ ըլլան, անոնց գոյութիւնը կ'ապացուցանէ թէ նախապէս անհրաժեշտ պէտքի մը վրայ իւրացուած են և յետոյ, իբր անցելոյն յիշատակներ, կրկնուած են եկեղեցական գրեանց մէջ: Ըստ իմ կարծեաց, Երուսաղէմի մէջ, եկեղեցական բաժանումէն յառաջ, Հայք ևս միասնաբար կը մասնակցէին Ս. Տեղեաց պաշտամունքի ժողովներուն, մինչև վեցերորդ դարու կէսը. յայտնի է թէ նոյն ժամանակի դաւանական խնդիրները պահ մը պէտք է ընդհատած ըլլան Հայոց մասնակցութիւնը. ինչպէս նոյն դարուն յիշատակարան մը՝ Երուսաղէմի Յովհաննէս Պատրիարքի՝ առ Աբաս Կաթողիկոսն Աղուանից՝ գրած թուղթը լիովին կը հասկըցնէ. բայց նկատի առնելով Զաքարիա Պատրիարքին Պարսից ժողովին մէջ (614-15) ըրած արտայայտութիւնը, ի նպաստ Հայոց (Ասողիկ), և Մոսեսատոսի՝ Երուսաղէմէն, Հայոց Կոմիտաս Կոթողիկոսին գրած շատ փառաքշական նամակն և «ողորմութեան խնդրանքը», հայ ուխտաւորներու ձեռքով (Սեքեսոս), Երուսաղէմի Հայ Միաբանութեան դէմ կատարուած հալածանք